

УДК 323.22/.28

BUEN VIVIR ЯК ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЩАСТЯ В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ

Андрій Шуліка

*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
кафедра політології
просп. Гагаріна, 72, 49010, м. Дніпро, Україна*

У статті аналізуються особливості реалізації концепції Buen Vivir у державній політиці країн Латинської Америки. Наголошується, що в сучасному суспільстві особливої значимості набуває політика з формування національного щастя в державі. Buen Vivir є стратегією формування національного щастя в державах Латинської Америки.

Ключові слова: Buen Vivir, щастя, національне щастя, феліцитарна політика, державна політика.

У сучасному політичному дискурсі все більш активно йдеться про необхідність аналізу та дослідження можливостей цілеспрямованого державного формування «політики щастя», в основі якої повинна лежати інтегральна теорія, що об'єднує різноманітні положення соціальної, економічної, культурної політики. Тобто актуальність отримує проблема формування феліцитарної (від лат. «Felicitas» – «щастя») політики.

Хоча поняття та цілі як задоволення основних (базових) потреб людей уже досить часто використовуються під час формування державної політики під час здійснення політичного менеджменту, особливо в контексті теорій сталого розвитку, теорій про потреби людини.

Метою статті є аналіз впливу концепції Buen Vivir на становлення відчуття національного щастя та задоволеності у громадян в країнах Латинської Америки.

Особливості реалізації на практиці нових форм забезпечення задоволеності та національного щастя привертають увагу багатьох сучасних дослідників. Р. Лейн і Б. Редкліфф проаналізували особливості практичного впливу національного щастя на політичну сферу. Розглядаючи можливості формування національного щастя М. Рохас й А. Акоста наголошували, що Buen Vivir є альтернативною концепцією розвитку суспільно-політичної сфери, яка має змогу отримати реальну підтримку в країнах Латинської Америки.

Головною проблемою наукових досліджень стало розроблення інструментів опитування для вимірювання та оцінки задоволеності людей своїм соціальним, економічним і політичним життям. «Деякі форми вимірювання задоволеності концентруються на оцінці за конкретними сферами життєдіяльності громадян, наприклад: здоров'я, фінанси, сім'я, соціальне життя, робота, суспільство, умови життя та інше» [6, с. 327].

Але при цьому деякі вчені припускають, що ізольований погляд на задоволення життям може створити спотворене уявлення про якість життя людей. Роберт Лейн у своїй книжці «Втрата щастя в ринкових демократіях» припускає, що «необхідно включати в показники якості життя компоненти особистісного розвитку» [5].

Перша доповідь про світове щастя була опублікована у квітні 2012 року за підтримки зустрічей високого рівня ООН з питань щастя і благополуччя. Щастя оголошувалося необхідною умовою соціального прогресу та метою державної політики.

О. Кириленко зазначає, що в межах «феліцитарного підходу центральною проблемою є дослідження феномена щастя людей як інтегративної характеристики їхнього благополуччя, достойного рівня та високої якості життя – задоволеності сімейно-шлюбними стосунками, станом здоров'я, умовами та оплатою праці, відпочинку, соціальними відносинами, комфортними та безпечними умовами проживання, а також ефективністю та демократичністю політичних інститутів, рівнем соціальної захищеності, свободи життєвого вибору та іншим» [1, с. 21]. У цьому контексті доцільно говорити, що суб'єктивні показники оцінювання національного щастя досить часто відіграють більш вагомий роль, ніж рівень матеріального та економічного добробуту, якості освіти, стану суспільної та політичної культури, соціального статусу та активності самих людей. Тобто показники національного щастя залежать від особливостей розвитку суспільства, від оцінки тих соціальних умов, у яких люди проживають.

О. Кириленко зазначає, що «дослідження рівня благополуччя людей та його експертна оцінка можуть розглядатись і використовуватись як індикатори або критерії оцінки соціальної ефективності, прогресивності та демократичності функціонування інститутів суспільства, зокрема політичних інститутів і системи соціальної політики країни» [1, с. 21].

Під час дослідження особливостей феліцитарної політики формується окремий підхід у рамках теорії політичної культури, згідно з яким стверджується, що різні країни виявляють різні рівні щастя через сильні та стійкі національні традиції або національні риси характеру» [7, с. 941]. Політичні форми впливу на формування національного щастя в такому випадку спрямовані не тільки на об'єктивні показники оцінки життя громадянами, але й на суб'єктивні.

При цьому суб'єктивне сприйняття життя залежить і від об'єктивної якості життя. Цей підхід найбільш детально розроблений Р. Венховеном, який зазначає, що це «всього лише застосування здорового глузду, згідно з яким люди будуть вести краще життя, коли вони будуть жити у кращих або більш придатних для життя суспільствах» [11, с. 289]. Конкретизація того, що являє собою придатне для життя суспільство, не зовсім ясна, але основна ідея досить проста: люди будуть щасливішими в країнах, які краще справляються з політичними, культурними, економічними потребами населення. Тобто формування національного щастя та задоволеності життям варіюється залежно від успішності політичних стратегій задоволення потреб.

На перший погляд, твердження про те, що національне щастя визначається несвідомо прийнятими колективними нормами або традиціями, заперечує можливість впливу на процес формування щастя за допомогою державної політики. Але, наприклад, Р. Інглхарт стверджує, що «національні відмінності в задоволеності відображають не тільки накопичений національний досвід, але й досвід політичної соціалізації, завдяки чому можна визнати, що об'єктивні умови впливають на сукупний рівень задоволеності життям» [7, с. 942]. Це означає, що існують можливості для політичного впливу на національне щастя.

У 2018 році був опублікований Індекс щастя держав на основі аналізу розвитку країн в 2015–2017 роках. У рейтингу країн, на подив багатьох дослідників, досить високі позиції в рейтингу посідають країни Центральної та Латинської Америки. Зокрема, Коста-Ріка посідає 13 місце, Мексика – 24, Чилі – 25, Панама – 27, Бразилія – 28, Аргентина – 29, Гватемала – 30, Уругвай – 31, Колумбія – 37, Еквадор – 48, Болівія – 62, Парагвай – 64, Перу – 65.

М. Рохас зазначає, що «латиноамериканці повідомляють про високий рівень щастя, і при цьому показники позитивного впливу є суттєво більш високими як порівняно з іншими країнами світу, так і щодо прогнозованого рівня доходів у регіоні» [8, с. 117]. З цього твердження та показників Індeksu щастя 2018 року ми можемо дійти висновку, що оцінка громадянами політичного, економічного та соціального життя в Латинській Америці набагато вища, ніж мала би бути на основі аналізу рівня доходів у цих державах. Це приводить нас до

висновку, що для формування національного щастя потрібно щось більше, ніж дохід, й що необхідно аналізувати та можливо намагатися переймати досвід формування певних драйверів щастя в Латинській Америці.

Ті показники розвитку, які використовуються сьогодні, не враховують важливих аспектів життя, які мають стосунок до національного щастя громадян держави. Завдяки належному обліку суспільних і політичних цінностей людей суб'єктивні показники добробуту стають досить актуальними для обговорення питань розвитку та стратегій державного управління.

Стан національного щастя в Латинській Америці можна оцінювати як дуже високий, особливо якщо порівнювати із загальноприйнятими соціально-політичними та економічними показниками [8, с. 118]. Ці показники часто свідчать про слабкість політичних інститутів, високу корупцію, високий рівень насильства та злочинності, вкрай нерівномірний розподіл доходів і високий рівень бідності в багатьох латиноамериканських країнах.

Особливе значення для рівня національного щастя має політична та громадська культура, яка виникла в Латинській Америці. Для неї характерні «спрямованість на виховання теплих і близьких міжособистісних стосунків із родичами та друзями; велика роль сім'ї, яка цінує й заохочує досвід і прояв емоцій; існування слабого громадянського суспільства (відносини за межами сім'ї, друзів, сусідів і колег); відносне ігнорування матеріалістичних цінностей; слабкість політичних інститутів» [8, с. 120–121].

Можна сказати, що латиноамериканська політична та громадська культура має орієнтацію на людські відносини. Ці культурні особливості відіграють центральну роль у поясненні рівня національного щастя в Латинській Америці. Культура відіграє важливу роль для афективних та оціночних аспектів у політичній сфері.

Латинська Америка не є регіоном із високим рівнем доходу, і майже жодна латиноамериканська країна не буде класифікуватися як розвинена на основі її рівня доходу на душу населення. Деякі соціальні показники вказують на існування багатьох соціальних проблем, таких як корупція та відсутність транспарентності, високий рівень нерівності в доходах і високий рівень злочинності та інше.

«Латиноамериканці витрачають багато часу та ресурсів на розвиток міжособистісних відносин, деякі латиноамериканські соціальні мислителі проводять граничну межу між сферою відносин і сферою матеріального світу; їхні дослідження показують, що латиноамериканці надають більшого значення сфері відносин і, як наслідок, створенню та підтримці міжособистісних відносин» [8, с. 125]. Сім'я при цьому є центральним інститутом латиноамериканської культури та важливим джерелом позитивного впливу й ціллі в житті.

Багато країн Латинської Америки намагаються формувати державну політику на основі обліку культурних особливостей. Концепція *Buen Vivir* (Хороше Життя) є саме такою формою державної політики з формування національного щастя. Концепція *Buen Vivir* стає все більш необхідною моделлю державної політики й альтернативою неоліберальній формі політичного розвитку. Вона ґрунтується, перш за все, на обліку культурних і національних особливостей країн Латинської Америки для формування національного щастя.

Одним із найбільш відомих підходів до *Buen Vivir* є екваторська концепція «*Sumak Kawsay*» корінного народу Латинської Америки кечуа, в рамках якої досягнення хорошого життя в суспільстві можливе тільки у взаємодії з іншими членами суспільства та природою. Приблизно в той же час, що стали говорити про «*Sumak Kawsay*» в Еквадорі, в Болівії стала підтримуватися на державному рівні схожа концепція корінного народу аймара «*Suma Qamana*» [4, р. 444]. Досить цікавим є той факт, що Президентом Болівії з 2005 року є Ево Моралес, який є представником саме корінного народу аймара і є одним із засновників використання концепції *Buen Vivir* в державній політиці.

Цим традиційним концепціям було приділено широку увагу, і за короткий період часу вони отримали широку соціальну, культурну та політичну підтримку. На їх основі було запропоновано шлях подолання спрямованості на розвиток і вивчення альтернативних варіантів створення полікультурної державної політики.

Під час формування концепції *Buen Vivir* використовувалися традиції корінних народів Латинської Америки, у яких не існує ідеї, аналогічної до ідеї розвитку, що призводить до того, що в багатьох випадках ця ідея відкидається. «У них не існує концепції лінійного процесу життя, який встановлює попередній і подальший стан, а саме слаборозвиненість і розвиток; дихотомія, за допомогою якої люди повинні переходити до досягнення добробуту, як це відбувається в Західному світі» [2, с. 303]. Тобто не існує жодних концепцій багатства та бідності, що визначаються накопиченням і відсутністю матеріальної власності. *Buen Vivir*, відповідно, не є оригінальною концепцією або новелою політичних процесів початку XXI століття в країнах Латинської Америки.

Зростаючий консенсус із приводу державної політики в країнах Латинської Америки завершився включенням ідей *Buen Vivir* в нові Конституції Еквадору (у 2008 році) та Болівії (у 2009 році). У такому випадку *Buen Vivir* стає частиною політичного процесу розвитку в Латинській Америці. «Він почався спочатку як реакція на неоліберальні ринкові реформи в кінці 1990-х і початку 2000-х років (зокрема, внаслідок сильної критики класичних стратегій розвитку), а також з обранням уряду латиноамериканських «нових лівих», що дало змогу враховувати традиції, які були пригнічені, зведені до мінімуму або підпорядковані» [4, с. 445].

Отже, примітною та глибокою основою цих альтернативних пропозицій у будь-якому разі є те, що вони виникають на основі захисту політичних інтересів традиційно маргіналізованих груп, які не мають великого впливу на прийняття політичних рішень. Але головне, що *Buen Vivir* насправді являє собою можливість створювати нові форми колективного життя. «Виходячи з визнання того, що економіка і політична сфера спираються на солідарність і стійкість, вона прагне до побудови інших видів виробничих, торгових, споживчих, спільних відносин, а також нового підходу до політичних процесів накопичення та розподілу доходів і багатства» [2, с. 304]. У концепції *Buen Vivir* зазначається, що необхідно враховувати критерії достатності, а не підтримувати логіку ефективності, яка розуміється як постійне прискорення матеріального накопичення, що впливає на політичний режим.

Ж. Ванхулст зазначає, що можна виділити чотири основні елементи, які формують концепцію *Buen Vivir*:

- 1) ідея гармонії з природою;
- 2) вимога врахування традицій і цінностей маргіналізованих, підлеглих народів;
- 3) становлення держави як гаранта задоволення основних соціально-політичних потреб (таких як освіта, охорона здоров'я, продовольство та вода), встановлення соціальної справедливості та рівності;
- 4) установа демократії як основи політичного розвитку [10].

У країнах Латинської Америки *Buen Vivir* включають у державну політику як соціально-політичну парадигму для «поліпшення якості життя населення, розвитку його потенціалу; сприяння рівності за допомогою соціального і територіального перерозподілу благ розвитку; налагодження гармонійного співіснування з природою; сприяння латиноамериканській інтеграції; захисту та заохочення до культурного розмаїття» [9, с. 73]. Концепція *Buen Vivir* описується як синтез місцевих культурних традицій і західних політичних концепцій сучасності, що дає змогу відійти від ідеї прогресу та накопичення багатства до більш цілісного, значущого й практичного існування життя в гармонії один з одним і з навколишнім середовищем через співпрацю і солідарність спільноти.

Досвід Еквадору у сфері політики реалізації Buen Vivir демонструє корисність «втїлення абстрактної концепції Buen Vivir в практичні рішення соціально-економічного розвитку» [9, с. 81] в рамках Національного плану розвитку Buen Vivir. Він містить платформу для досягнення цілей у сфері розвитку людського потенціалу, включно зі скороченнями масштабів бідності та нерівності, зміцненням людського потенціалу, підвищенням якості життя й освіти населення, а також створенням і зміцненням громадських просторів.

Серед конкретних політичних цілей державної політики у сфері реалізації Buen Vivir необхідно назвати такі: сприяння рівності, згуртованості та інтеграції в соціальне й територіальне різноманіття; розширення можливостей громадян; підвищення якості життя населення; гарантування прав природи й сприяння створенню здорового та стійкого навколишнього середовища; гарантувати суверенітет і мир, а також сприяти стратегічній інтеграції у світове співтовариство; гарантувати стабільну, справедливу та гідну зайнятість в її різних формах; «створення та зміцнення суспільних, міжкультурних і спільних точок дотику» [9, с. 79]; підтвердження та зміцнення національної ідентичності, самобутності; гарантувати реальне існування та втїлення прав і реалізація соціальної справедливості; гарантувати доступ громадськості до прийняття політичних рішень і політичну участь; створення соціально-економічної системи, що ґрунтується на солідарності та стійкості; створення демократичної держави для реалізації стратегії Buen Vivir.

При цьому необхідно зазначити існування глибоких протиріч між духом Buen Vivir і законодавчою практикою, державною політикою, яка свідчить про прагматичний підхід із боку державної влади країн Латинської Америки. Ці протиріччя свідчать про те, що Buen Vivir не завжди може бути надійною стратегічною орієнтацією для ефективного формування політики, а служить новою ідеологією й використовується для підтримки плану реформ, заснованого на досить традиційному розумінні концепції розвитку.

Тому необхідно говорити про концепцію Buen Vivir як про «перспективний проект, більш схожий на політичну платформу, ніж на чітку й точну концепцію» [3, с. 27]. Така думка пов'язана з тим, що існують досить серйозні відмінності в реалізації концепції Buen Vivir в різних країнах Латинської Америки. Наприклад, ідея Buen Vivir, яка проголошена Президентом Болівії Ево Моралесом більше схожа на політичний проект деколонізації та боротьбу із залежністю від країн Західної Європи та США, тоді як ідея Рафаеля Корреа, Президента Еквадору з 2007 по 2017 рік, більше співвідноситься з проектом соціалізму XXI століття (реалізується головним чином у Венесуелі, Болівії та Еквадорі), який закріплює модель видобувного розвитку, але переосмислює форми реалізації соціальної політики та більш ефективного перерозподілу багатств [3, с. 29].

Отже, політика формування національного щастя в сучасному світі стає важливим компонентом розвитку держави. При цьому формування щастя досить часто не пов'язане з економічним благополуччям, а може базуватися на культурних, політичних, національних особливостях сприйняття громадянами політики держави. Це яскраво простежується на прикладі використання концепції Buen Vivir в країнах Латинської Америки.

Концепція Buen Vivir виступає, по-перше, як критична парадигма євроцентричної сучасності (антропоцентричної, капіталістичної та глобалістичної) і, по-друге, як новий міжкультурний політичний проект для формування національного щастя. Спираючись на окремі елементи Buen Vivir, ми бачимо, як цей проект вписується в постнеоліберальні зміни, які намагаються перемістити державу в центр управління суспільним життям і переоцінити знання та практику корінних народів.

При цьому в контексті використання концепції Buen Vivir для формування національного щастя необхідно зазначити, що досить велика кількість аспектів Buen Vivir не є універсальною, а залишається специфічною та більшою мірою залежить від конкретної політичної кон'юнктури окремих країн Латинської Америки.

Список використаної літератури

1. Кириленко О.М. Благополуччя людей як об'єкт соціологічних досліджень: феліцитарний підхід. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: «Соціологія». 2016. № 3. С. 18–33.
2. Acosta A. El Buen Vivir como alternativa al desarrollo. Algunas reflexiones económicas y no tan económicas. Política y Sociedad. Vol. 52. Núm. 2 (2015). P. 299–330.
3. Caria S., Domínguez R. Ecuador's Buen vivir. A New Ideology for Development. Latin American Perspectives. Vol. 43. Issue: 1. 2015. P. 18–33. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0094582X15611126>.
4. Gudynas E. Buen Vivir: Today's tomorrow. Springer. December 2011. Vol. 54. Issue 4. P. 441–447. URL: <https://rd.springer.com/article/10.1057/dev.2011.86>.
5. Lane R.E. The loss of happiness in market democracies. New Haven, CT: Yale University Press, 2001. 480 p.
6. Marks N. Towards Evidence Based Public Policy: The Power and Potential of using Well-being Indicators in a Political Context. Gross National Happiness and Development / Edited by K. Ura and K. Galay. Thimphu, Bhutan: The Centre for Bhutan Studies, 2004. P. 319–347.
7. Radcliff B. Politics, Markets, and Life Satisfaction: The Political Economy of Human Happiness. American Political Science Review. Vol. 95. No. 4. December 2001. P. 939–952. URL: http://sam_k_brown.tripod.com/QoL-APSR.pdf
8. Rojas M. Happiness in Latin America Has Social Foundations / World Happiness Report / Editors: John F. Helliwell, Richard Layard and Jeffrey D. Sachs. New York: Sustainable Development Solutions Network, 2018. P. 115–145.
9. Ruttenberg T. Wellbeing Economics and Buen Vivir: Development Alternatives for Inclusive Human Security. PRAXIS: The Fletcher Journal of Human Security 2013. Vol. XXVIII. P. 68–93. URL: http://fletcher.tufts.edu/Praxis/~media/Fletcher/Microsites/praxis/xxviii/article4_Ruttenberg_BuenVivir.pdf
10. Vanhulst J. El laberinto de los discursos del Buen vivir: entre Sumak Kawsay y Socialismo del siglo XXI. Polis Revista Latinoamericana. 2015. Vol. 40. URL: <https://journals.openedition.org/polis/10727>.
11. Venhoven R. Happy Life Years: A Measure of Gross National Happiness. Gross National Happiness and Development / Edited by K. Ura and K. Galay. Thimphu, Bhutan: The Centre for Bhutan Studies, 2004. P. 287–318.

BUEN VIVIR AS A POLITICAL PROJECT FOR THE FORMATION OF NATIONAL HAPPINESS IN LATIN AMERICA COUNTRIES**Andriy Shulika**

*Oles Honchar Dnipro National University,
Department of Political Science
Gagarina prospect, 72, 49010, Dnipro, Ukraine*

The article analyzes the peculiarities of the implementation of the Buen Vivir concept in the state policy of Latin American countries. It is emphasized that in the modern society the politicians for the formation of national happiness in the state acquires special significance. Buen Vivir is a strategy for the formation of national happiness in the states of Latin America.

Key words: Buen Vivir, happiness, national happiness, felicity policy, state policy.